

تأثیرات کووید ۱۹ بر بخش کشاورزی با تأکید بر زنجیره ارزش برنج در مقیاس بین‌المللی

فاطمه عسکری‌بزایه^{۱*}، فاطمه پاسبان^۲، مسعود امین‌املشی^۳

۱- محقق، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی گیلان، رشت، ایران

۲- استادیار، موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، وزارت جهاد کشاورزی، تهران، ایران

۳- استادیار، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی گیلان، رشت، ایران

* نویسنده مسئول: f.askari@areeo.ac.ir

چکیده

شیوع کووید ۱۹ و گسترش سریع آن، بسیاری از دولت‌ها و تولیدکنندگان کشاورزی را غافلگیر کرد و باعث واکنش‌های فوری سیاستی توسط اعضای سازمان تجارت جهانی شد. انتظار می‌رود بسیاری از اقدامات اولیه برای مهار کووید ۱۹ تأثیر منفی بر بخش کشاورزی داشته باشد. اما شواهد حاکی از انعطاف‌پذیری بالای بخش کشاورزی در این بحران است و این بخش نسبت به سایر بخش‌ها عملکرد تجاری بهتری را ثبت کرده است. به طور کلی، پیش‌بینی اکثر بررسی‌های انجام شده حاکی از کاهش میزان عرضه و تقاضای محصولات کشاورزی و ایجاد اختلالات احتمالی در بخش تجارت و تدارکات است. این مقاله با رویکردی مروری و با استفاده از گزارش‌های به روز شده مراجع معتبر بین‌المللی (شامل فائو، سازمان تجارت جهانی، صندوق بین‌المللی پول و ...) به تأثیرات کووید ۱۹ بر بخش کشاورزی و با تمرکز بر محصول برنج در مقیاس بین‌المللی می‌پردازد و راهکارهای سیاستی کوتاه مدت و بلند مدت انجام و توصیه شده از جانب نهادهای معتبر بین‌المللی را مورد اشاره قرار می‌دهد.

واژگان کلیدی: کووید ۱۹، برنج، زنجیره ارزش

مقدمه

ویروسی که موجب بیماری کووید ۱۹ می‌شود تا دوم آگوست ۲۰۲۱ حدود ۲۰۰ میلیون نفر را در سراسر جهان آلوده کرده و باعث مرگ بیش از چهار میلیون نفر شده است (وبگاه جهان سنج، ۲۰۲۱). اقدام دولت‌ها برای کنترل شیوع ویروس، همراه با ترس عمومی منجر به محدودیت‌های ترددی و آشفتگی گسترده اقتصادی شده است. بنا به گزارش صندوق بین‌المللی پول، سال ۲۰۲۰ با بزرگ‌ترین رکود اقتصادی از زمان رکود اقتصادی بزرگ با زیان ۱۲/۵ تریلیون دلاری تولید تجمعی مواجه شده است. علاوه بر این، آثار کووید ۱۹ تأثیرات عمیقی بر سیستم‌های غذایی و آسیب‌پذیرترین افراد در سراسر منطقه داشته است (فائو، ۱۳۹۹). اقدامات اولیه برای پاسخگویی به نگرانی‌های فوری کشورها در درجه اول معطوف به مهار ویروس برای نجات جان انسان‌ها و تامین امنیت غذایی در داخل کشورها بود. این اقدامات علاوه بر دستور خانه نشینی و محدودیت‌های ترددی، شامل سیاست‌هایی بود که تجارت کشاورزی را تسهیل و محدود می‌کرد. اقدامات جدید بهداشت مواد غذایی و گیاهی و کاهش تعرفه‌ها و همچنین محدودیت‌های صادراتی از جمله این موارد بود. همچنین میزان ذخیره سازی مواد غذایی سیر صعودی به خود گرفت. جریان‌های تجاری کشاورزی به دلیل تغییر ناگهانی در الگوهای مصرف شهروندان به میزان چشمگیری کاهش یافت. اقدامات اولیه بر تضمین دسترسی فوری به مواد غذایی متمرکز شد و پس از آن ترمیم زنجیره‌های عرضه مختل شده و کمک به تولیدکنندگان کشاورزی جهت مقابله با وضعیت "عادی جدید" در دستور کار قرار گرفت (سازمان تجارت جهانی، ۲۰۲۰). کووید ۱۹ بزرگ‌ترین بحران بهداشت عمومی قرن ۲۱ تاکنون است. سیاست‌ها و برنامه‌های مرتبط به کووید ۱۹ نیز تأثیرات ثانویه اجتماعی و اقتصادی گسترده‌ای را در سطح جهانی داشته است. در آسیا، محدودیت‌های ترددی ناشی از

کووید ۱۹ زندگی و معیشت بیش از چهار میلیارد نفر از جمله میلیون‌ها بازیگر زنجیره ارزش برنج را مختل کرده است. شدت این تأثیرات بر بخش زنجیره ارزش برنج با توجه به وضعیت رفاه خانوار، منطقه و کشور محل زندگی متفاوت است (موسسه بین‌المللی تحقیقات برنج، ۲۰۲۰).

واکنش دولت‌ها به بحران کووید ۱۹

اقدامات انجام شده توسط دولت‌ها برای رفع اثرات بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ را می‌توان به دو گروه گسترده تقسیم کرد: مرحله ۱ که با هدف مهار شیوع ویروس ضمن تضمین فراهم نمودن مواد غذایی برای جمعیت مورد نظر انجام گرفته است و مرحله ۲ برای ترمیم اختلالات زنجیره تامین و کمک به کشاورزان برای مواجهه با شرایط جدید است. در برخی موارد، هر دو دسته اقدامات به طور همزمان مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

مرحله ۱: مدیریت بحران

هنگامی که بحران سلامت کووید آغاز شد، دولت‌ها با اقدامات گسترده‌ای واکنش نشان دادند که می‌توان آن‌ها را به سه دسته اصلی تقسیم کرد:

الف- تعطیلی اجباری، به عنوان مثال تعطیلی مشاغل، نیازهای فاصله اجتماعی، محدودیت‌های ترددی و ممنوعیت سفر، اقدامات مرزی و بسته شدن اماکن

ب- در نظر گرفتن بخش کشاورزی، فرآوری مواد غذایی و خرده فروشی به عنوان فعالیت‌های ضروری و عدم تعطیلی این بخش‌ها

ج- اقداماتی برای تضمین تامین کافی مواد غذایی، مانند تسهیل واردات (به عنوان مثال کاهش تعرفه‌ها، ساده سازی مراحل مرزی، کاهش نیازهای برچسب گذاری)، محدود کردن صادرات، ایجاد یا افزایش ذخایر کالاهای اساسی و توزیع مواد غذایی به جمعیت آسیب پذیر

مرحله ۲: ترمیم زنجیره‌های تامین و کمک به تولیدکنندگان کشاورزی

اقدامات ارایه شده برای کمک به کشاورزان برای کنار آمدن با "شرایط جدید" را می‌توان به طور کلی به سه دسته تقسیم کرد:

الف) اقداماتی با هدف تاب آوری بیشتر کشاورزان

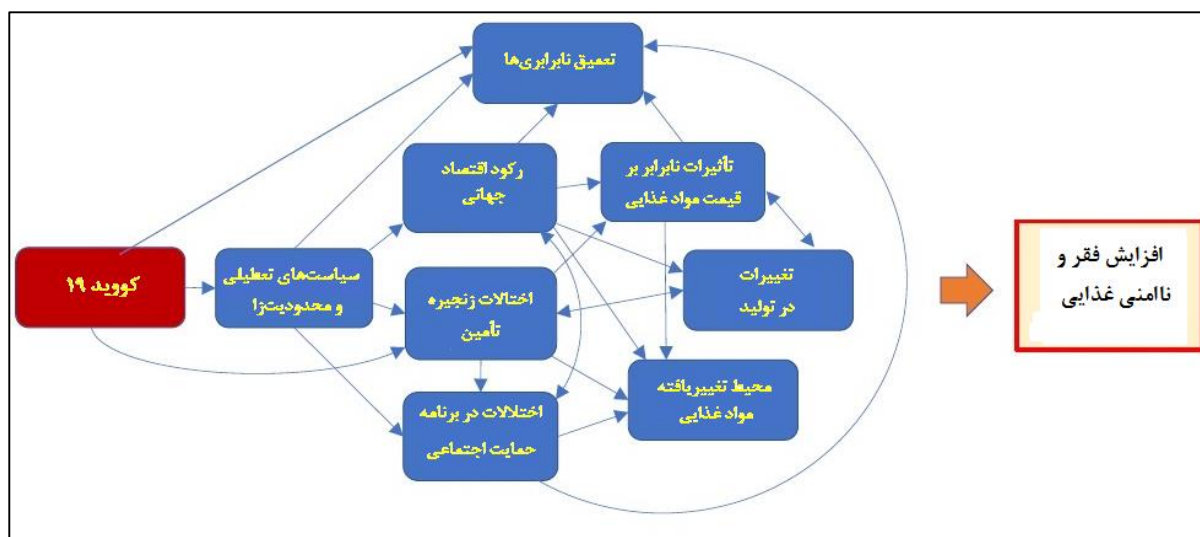
ب) اقدامات با هدف حمایت از درآمد تولیدکنندگان

ج) اقدامات حمایت از صادرات و تسهیل تجارت محصولات کشاورزی (سازمان تجارت جهانی، ۲۰۲۰).

پیامدهای کووید ۱۹ بر امنیت غذایی و تغذیه

کووید ۱۹ پیامدهای عمیقی برای امنیت غذایی و تغذیه داشته است. این بحران در حال گسترش، بر سیستم‌های غذایی تأثیر گذاشته و دسترسی مردم به غذا را از طریق جریان‌های متعددی تهدید کرده است. در پی تعطیلات اجباری ناشی از بحران جهانی بهداشت، نه تنها اختلالی عمده در زنجیره‌های تامین مواد غذایی اتفاق نیفتاده، بلکه جهان شاهد رشد اقتصادی ولی با آهنگ کند بوده است. پیامدهای دیگر این بحران، کاهش درآمد تولید کنندگان و افزایش قیمت برخی مواد غذایی، کاهش دسترسی به مواد غذایی و تضعیف حق دسترسی به غذا و توقف تلاش‌ها برای رسیدن به هدف دوم توسعه پایدار یعنی "ریشه کنی گرسنگی" بوده است (پانل عالی خبرگان، ۲۰۲۰). این وضعیت داریم در حال تغییر است و با نااطمینانی فراوانی همراه می باشد. طبق اعلام سازمان بهداشت جهانی، بدترین اثرات هنوز در راه است (گابریسی، ۲۰۲۰؛ خرسندی، ۲۰۲۰). اکثر تحلیل گران بهداشت پیش‌بینی می‌کنند که این ویروس حداقل برای یکی دو سال دیگر به گردش خود ادامه خواهد داد (اسکودلاری، ۲۰۲۰). ریسک امنیت

غذایی و تغذیه‌ای این وضعیت متغیر، جدی است. پیش از شیوع کووید ۱۹، طبق آخرین گزارش وضعیت امنیت غذایی و تغذیه (فائو و همکاران، ۲۰۲۰)، حدود دو میلیارد نفر با ناامنی غذایی در سطح متوسط یا شدید روبرو بودند. همه‌گیری کووید ۱۹ تلاش دولت‌ها برای دستیابی به هدف دوم توسعه پایدار را تضعیف می‌نماید. وضعیت متغیر پیچیده‌ای که با تعطیلی اجباری در نظر گرفته شده برای مهار این بیماری ایجاد می‌شود، شرایطی را برای اختلال عمده در سیستم‌های غذایی ایجاد می‌کند و باعث افزایش چشمگیر گرسنگی می‌شود. جدیدترین برآوردها نشان می‌دهد که بین ۸۳ تا ۱۳۲ میلیون نفر دیگر (فائو و همکاران، ۲۰۲۰) - از جمله ۸۰-۳۸ میلیون نفر در کشورهای کم درآمد که به واردات مواد غذایی متکی هستند (تورورو، ۲۰۲۰) - ناامنی غذایی را تجربه خواهند نمود که از پیامد مستقیم این همه‌گیری می‌باشد. حداقل ۲۵ کشور، از جمله لبنان، یمن و سودان جنوبی به دلیل تأثیرات ثانویه اقتصادی-اجتماعی ناشی از این همه‌گیری در معرض خطر وخامت قابل توجه امنیت غذایی قرار دارند (فائو و برنامه غذایی سازمان ملل متحد، ۲۰۲۰). در سال ۲۰۲۰ در آمریکای لاتین، تعداد افرادی که نیاز به کمک غذایی دارند تقریباً سه برابر شده است (سازمان ملل متحد، ۲۰۲۰a). تعدادی از سازوکارهای همپوشان و تقویت کننده اثرات سوء ظهور کرده‌اند که بر سیستم‌های غذایی و امنیت غذایی و تغذیه تأثیر می‌گذارند که از جمله می‌توان به اختلالات در زنجیره‌های تأمین و عرضه مواد غذایی، رکود اقتصاد جهانی و از دست رفتن درآمد و شغل، اختلال در برنامه‌های حمایت اجتماعی، تعمیق نابرابری‌ها، تأثیرات نابرابر بر قیمت مواد غذایی، تغییرات تولید و محیط تغییر یافته مواد غذایی اشاره نمود (شکل ۱).

شکل ۱- پویایی کووید ۱۹ که امنیت غذایی و تغذیه را به مخاطره می‌اندازد

کووید ۱۹ و پیامدهای آن بر بخش برنج

تأثیر کووید ۱۹ بر صادرات برنج

تا به امروز، بیشتر محدودیت‌های صادراتی منطقه آسیا مربوط به برنج بوده است. در اواخر ماه مارس ۲۰۲۰، ویتنام، سومین صادر کننده برنج در جهان، ثبت قرارداد جدید صادرات برنج را به طور موقت متوقف کرد. اگرچه بعداً با ایجاد سهمیه صادرات برنج برای آوریل، این محدودیت را تا حدی کاهش داد. اندکی بعد کلیه محدودیت‌های صادراتی برداشته شد. در اوایل آوریل همان سال، همچنین کامبوج صادرات شلتوک و برنج غیر معطر را ممنوع اعلام کرد، اگرچه این نوع برنج سهم کمی از صادرات رسمی برنج را تشکیل می‌دهد. میانمار از صدور مجوز صادرات برنج به طور موقت در اوایل ماه آوریل ۲۰۲۰ جلوگیری کرد. از آن زمان به بعد، این کشور تا ماه اکتبر تا زمان برداشت محصول اصلی سال ۲۰۲۰ به یک سیستم سهمیه ماهیانه تغییر جهت

داد. از طرف دیگر، هند، تایلند و پاکستان، صادر کنندگان اول، دوم و چهارم در جهان، ممنوعیتی بر صادرات برنج اعمال نکرده‌اند (فائو، ۲۰۲۰). محدودیت‌های صادراتی به دلایل مختلف کمتر از بحران جهانی غذا در سال ۲۰۰۸-۲۰۰۷ مورد استفاده قرار گرفته است. دلیل اول، تولید برنج، گندم و ذرت به بالاترین سطح ثبت شده در جهان نزدیک هستند؛ در حالی که در سال ۲۰۰۸-۲۰۰۷، شوک‌های متوالی منفی تولید برای گندم و ذرت وجود داشت. دلیل دوم، ذخایر سه غله اصلی بسیار زیاد است و نسبت ذخایر به مصرف در بالاترین سطح نزدیک به ۱۵ سال اخیر قرار دارد. بنابراین منابع کلی به وفور یافت می‌شود. دلیل سوم، قیمت‌های نفت از نظر تاریخی پایین است و این امر تقاضا برای ذرت و شکر برای تهیه سوخت‌های زیستی را کاهش می‌دهد و فشار کاهشی دیگری بر قیمت آن محصولات وارد می‌کند. قیمت پایین نفت همچنین می‌بایست به مقرون به صرفه بودن کود ازت برای فصل محصول بعدی کمک کند. در صورتی که سوخت‌های زیستی عامل اصلی افزایش قیمت‌ها در سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۰۷ بود و بدین علت قیمت کودهای جهانی در آن دوره افزایش یافت (فائو، ۲۰۲۰).

تأثیر کووید ۱۹ بر قیمت برنج

براساس گزارش سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل متحد (فائو)، شاخص قیمت مواد غذایی از اوایل سال ۲۰۲۰ به سمت پایین متمایل شده است، حتی قبل از اینکه بحران کووید ۱۹ فشار بیشتری بر قیمت‌ها و در نتیجه درآمدهای کشاورزی وارد کند. شاخص قیمت کالاهای غذایی فائو نشان می‌دهد که شدیدترین کاهش در قیمت روغن گیاهی و شکر و به دنبال آن قیمت گوشت و محصولات لبنی اتفاق افتاده است. در مقابل، قیمت غلات نسبتاً پایدار بوده است، زیرا در زنجیره‌های تامین غلات، اختلالات کمتری ایجاد شده است. به دلیل اینکه غلات عمدتاً به شکل فله حمل می‌شوند و در محموله‌های فله‌ای، اختلالات عمده‌ای اتفاق نیافتاده است (سازمان تجارت جهانی، ۲۰۲۰).

محدودیت‌های صادرات برنج ویتنام، تأثیر قابل پیش بینی داشت. قیمت برنج ۵ درصد شکسته تایلندی، شاخص جهانی معیار بازار جهانی، طی دو هفته پس از اعلام ممنوعیت جدید صادرات، در هر تن حدود ۱۰۰ دلار آمریکا افزایش یافت (بیش از ۲۰ درصد). این افزایش همچنین به دلیل خشکسالی و تاخیرهای تدارکاتی که باعث کاهش جریان صادرات برنج از هند شد، به کاهش عمده حجم تولید برنج تایلندی در فصل خشک، دامن زد. هنگامی که ویتنام محدودیت‌های صادراتی خود را کاهش داد، در کمتر از یک هفته قیمت برنج به میزان ۴۴ دلار به ازای هر تن کاهش یافت و در عرض یک ماه به سطح قبل از محدودیت رسید. عوامل دیگری که در کاهش قیمت‌ها نقش داشتند عبارت بودند از تسهیل مشکلات تدارکاتی در هند، میزان مطلوب ذخایر در کشورهای وارد کننده برنج از آسیا، کاهش بهای ارز در برخی کشورها و قیمت‌های پایین نفت (که تقاضای برنج از کشورهای تولید کننده نفت را کاهش داد). از منظر طولانی مدت، افزایش قیمت‌های جهانی برنج بسیار پایین‌تر از افزایش قیمت در سال ۲۰۰۸-۲۰۰۷ بوده است. اگر قیمت‌ها افزایش می‌یافتند، کشورهای وارد کننده برنج (به ویژه آن دسته از کشورهایی که به دلیل خرید هیجانی ناشی از همه گیری، نمی‌توانستند پاسخگوی آن حجم از تقاضا باشند) آسیب می‌دیدند و این چیزی است که برای برخی از کشورها در سال ۲۰۰۸-۲۰۰۷ اتفاق افتاد. اگر مردم فقیر سهم زیادی از درآمد خود را صرف خرید برنج کنند، قیمت بسیار بالای برنج بودجه آن‌ها را تحت فشار قرار می‌دهد و تهیه مواد مغذی (اما گران‌تر) مانند ماهی، گوشت، لبنیات، میوه‌ها و سبزیجات را دشوارتر می‌کند (فائو، ۲۰۲۰).

به دلیل تداخل در زنجیره‌های توزیع و جریان‌های تجاری، یک بیماری همه‌گیر طولانی‌مدت می‌تواند منجر به افزایش قیمت‌ها شود. قیمت جهانی برنج به طور مداوم در طی ۱۲ ماه از مارس ۲۰۱۹ تا مارس ۲۰۲۰ به طور پیوسته افزایش یافت که نشان‌دهنده روند شیب تند افزایشی از زمان شیوع بیماری همه‌گیر جهانی در دسامبر ۲۰۱۹ است. در ماه مه سال ۲۰۲۰، این

شیب رو به بالا برای اولین بار متوقف شد، اما در این مرحله نامشخص است که چگونه قیمت برنج از اینجا به بعد تحول می‌یابد زیرا موج‌های بعدی بیماری منتفی نشده است (آمینو و همکاران، ۲۰۲۰).

تاثیر کووید ۱۹ بر زنجیره‌های ارزش برنج

بحران قیمت مواد غذایی در سال ۲۰۰۸ نشان داد که وابستگی به بازار جهانی خطری برای امنیت غذایی ملی محسوب می‌شود. ظرف چند هفته قیمت برنج سه برابر شد و در سطح بالاتری از قبل از بحران ثابت ماند. در غرب آفریقا، این امر منجر به اعتراض در چندین شهر بزرگ شد و برخی از فقیرترین و آسیب پذیرترین خانوارها از نظر غذایی ناامن شدند. به همین دلیل، این بحران انگیزه بزرگی در سیاستگذاران این کشور برای ارتقای زنجیره ارزش برنج به وجود آورد (گیوم و همکاران، ۲۰۲۰). به احتمال زیاد، گسترش شیوع کووید ۱۹ و تدابیر محدودیتی مختلف، بر زنجیره‌های ارزش داخلی سنتی و زنجیره‌های ارزش مدرن در کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت تاثیر خواهد گذاشت. این تاثیرات بر بخش‌های تهیه مواد و منابع، تدارکات، دارایی، مالی، سرمایه گذاری، فرآوری، منابع انسانی و نیروی کار و بازاریابی و فروش مشهود خواهد بود (آمینو و همکاران، ۲۰۲۰).

عوامل عمده اختلال در زنجیره ارزش برنج

به دلیل پیامدهای ناشی از کووید ۱۹، سیاست‌ها و برنامه‌های ارایه شده توسط بخش‌های بالادستی (تامین و تولید نهاده‌ها)، جریان‌های میانی (فرآوری، بازاریابی و تدارکات) و پایین دستی (خرده فروشی و مصرف)، بخش‌های زنجیره ارزش برنج را مختل کرده است. عوامل شناسایی شده در این اختلال عبارت‌اند از: محدودیت در تحرک مردم و کالاها، محدودیت یا عدم دسترسی به نهاده‌ها و خدمات، کمبود نیروی کار و حمل و نقلی، کمبود ماشین آلات کشاورزی، دسترسی محدود یا عدم دسترسی به بازارها، کمبود سرمایه مالی، محدودیت سفر و تجارت، دسترسی به خدمات دیجیتالی، شوک‌های درآمدی، کاهش تقاضای غذا و سیاست‌های جدید دولت (موسسه بین‌المللی تحقیقات برنج، ۲۰۲۰). در شکل ۲ چهارچوب مفهومی انتقال اختلالات ناشی از کووید ۱۹ در زنجیره ارزش برنج به تصویر کشیده شده است.

شکل ۲- کانال‌های انتقال اختلالات ناشی از کووید ۱۹ در زنجیره ارزش برنج

بخش نهاده‌ها

کشاورزان مورد بررسی در بنگلادش، هند، فیلیپین و سایر کشورهای آسیایی به اختلال در زنجیره تامین نهاده‌ها (به عنوان مثال بذر، کود و آفت‌کش‌ها)، خدمات مکانیزه، آبیاری، حامل‌های انرژی (به عنوان مثال گازوئیل و برق)، خدمات مشاوره‌ای کشاورزی (به عنوان مثال، ترویج، پیش‌بینی‌های آب و هوایی و بازار)، اعتبارات و خدمات سازمانی روستایی اشاره نمودند. اختلالات در زنجیره تامین کشاورزی از طریق تعطیلی یا محدودیت مشاغل، گلوگاه‌های تدارکاتی و چندین عامل منتقل شده است (موسسه بین‌المللی تحقیقات برنج، ۲۰۲۰).

بخش تولید

کشاورزان در سراسر آسیا هم در فصل خشک و هم در فصل مرطوب با چالش‌های زیادی روبرو هستند. در مصاحبه‌های تلفنی، کشاورزان بنگلادشی چندین چالش در تولید برنج از جمله تاخیر در کاشت و برداشت، کاهش سطح زیر کشت، مدیریت ضعیف محصول، عملکرد پایین، کیفیت نامناسب بذر، هزینه‌های بالای تولید و بازاریابی، کاهش قیمت تولید کننده، تاخیر پرداخت از جانب بازرگانان، دسترسی ضعیف به بازارها و عدم وجود آن‌ها، عدم وجود سرمایه برای بازپرداخت وام‌ها و سرمایه‌گذاری در تولید محصولات زراعی اشاره نمودند. کشاورزان در سراسر آسیا به قطع ارتباط با بازار و این که نمی‌توانستند محصولات خود را بفروشند اشاره کردند. بسیاری از کشاورزان هندی در تقای فروش محصولات باغی، دامی و شیلاتی خود هستند که زیان‌های عظیمی را متوجه آن‌ها می‌نماید. در بنگلادش، کشاورزان سبزی‌کار محصولات تولیدی را به قیمت ۴ تا ۵ تاکا به ازای هر کیلو می‌فروشند که در گذشته این قیمت در حدود ۴۰ تا ۵۰ تاکای این کشور به ازای هر کیلو بوده است (موسسه بین‌المللی تحقیقات برنج، ۲۰۲۰).

بخش فرآوری

برای انواع کارخانجات برنج (پوست کردن سنتی، کارخانه‌های نیمه اتوماتیک و خودکار) اختلال در فرآوری برنج (به عنوان مثال جوشاندن، خشک کردن، آسیاب کردن و تجارت) گزارش شده است. از جمله چالش‌های عمده به بسته شدن یا محدودیت کارخانه‌های برنج، کمبود نیروی کار، گلوگاه‌های تدارکاتی در خرید شلتوک و فروش برنج، کاهش فراهمی شلتوک، کاهش تقاضا برای برنج آسیاب شده، مراجعه کمتر مشتری به کارخانه‌ها، مشکل ذخیره سازی، کمبود گونی‌ها و مواد بسته‌بندی، هزینه‌های بالای تهیه منابع و فرآوری، کمبود تکنسین برای تعمیر و نگهداری کارخانه‌ها و کمبود سرمایه مالی اشاره شده است. نتایج بررسی‌ها در قاره آفریقا، نشان داد که به دلیل کاهش تجارت داخلی و صادراتی برنج آسیاب شده، فرآوری کنندگان، زیر ظرفیت امکانات فرآوری خود فعالیت می‌نمودند. تسهیلات فرآوری متعلق به صادرکنندگان برنج در مالاوی، کنگو و زامبیا بیشترین آسیب را در پی بسته شدن مرزها و محدودیت ترددی وسایل نقلیه در مرزهای خود متحمل شده بودند (موسسه بین‌المللی تحقیقات برنج، ۲۰۲۰).

بخش بازاریابی

همه فعالان زنجیره ارزش برنج (تامین کنندگان نهاده‌ها، عمده فروشان و خرده فروشان) گزارش کرده‌اند که اختلالات قابل توجهی در بازاریابی و تجارت ملی و بین‌المللی وجود دارد. این اختلالات به دلیل قطع ارتباط روستا و شهر، تعطیلی یا محدودیت در فعالیت بازارها و مشاغل، تنگناهای تدارکاتی، کمبود مواد بسته بندی، هزینه‌های بالاتر بازاریابی، هزینه‌های بالاتر ترانش برای تدارکات و زنجیره‌های تامین، تقاضای کمتر برای محصولات غذا-کشاورزی، کاهش تجارت، اختلال در تجارت ملی و بین‌المللی تامین نهاده‌ها و فروش محصول، و بحران نقدی برای بازپرداخت وام‌ها و سرمایه گذاری در کسب و کارها بود. قطع ارتباط روستا و شهر باعث کمبود و افزایش قیمت مواد غذایی در بازارهای شهری شد در حالی که تولیدکنندگان در مناطق

روستایی برای فروش محصولات خود در تقلا بوده اند. قیمت خرده فروشی قبل از کووید بیش از ۵۰ درصد بود و در میانه بحران کووید ۱۹ به ۲۰ تا ۲۵ درصد کاهش یافت. جالب اینجاست که با افزایش استفاده از خدمات دیجیتال در بازاریابی محصولات غذایی و خرید بیشتر افراد از مواد غذایی از سوپرمارکت‌ها و از طریق خدمات آنلاین، تغییر رفتار در بازاریابی نیز نسبت به بازارهای سنتی (مرطوب) مشاهده شده است (موسسه بین‌المللی تحقیقات برنج، ۲۰۲۰).

بخش مصرف

تاثیرات چشمگیری در مصرف غذا از لحاظ کاهش تقاضا، تغییر رفتار خرید و مصرف و افزایش ناامنی و سوء تغذیه مشاهده شده است. کاهش درآمد، کمبود عرضه مواد غذایی، افزایش قیمت مواد غذایی در بازارهای شهری، دسترسی محدود به بازارها، مصرف کمتر به دلیل کار بدنی کمتر، خروج به ندرت از خانه با هدف خرید و عدم خوردن غذا در بیرون از خانه از مهمترین عوامل موثر بر مصرف هستند. به دلیل فقدان درآمد، میلیون‌ها نفر از فقرای تحت پوشش کمک‌های غذایی که عمدتاً متکی بر توزیع غلات هستند، به جای داشتن یک رژیم غذایی مغذی فقط به فکر زنده ماندن هستند. حدود ۱۸۲ میلیون نفر از فقرا (طبق برآوردهای پیش از کووید ۱۹) و همچنین میلیون‌ها نفر دیگر که در ست بالای آستانه فقر در آسیا قرار دارند، از گر سنجی بیشتر از بیماری همه‌گیر هراس دارند. گزارش‌ها نشان می‌دهند خانواده‌های فقیر در واکنش به شوک‌های درآمدی به کاهش مصرف مواد مغذی و افزایش مصرف غلات رو می‌آورند. به طور معمول خانوارهای آسیایی حدود ۴۰ درصد از کل بودجه خود را صرف غذا می‌کنند و حدود ۸۰ درصد غذای مصرفی خود را خریداری می‌کنند. اختلالات در تامین غذا، کاهش درآمد و افزایش قیمت مواد غذایی تاثیر زیادی بر امنیت غذایی و تغذیه، به ویژه برای افراد فقیر خواهد داشت. پیش‌بینی می‌شود تعداد بسیار زیادی از جمعیت فعلی فقیر در آسیا (که طبق برآورد قبل از کووید بالغ بر ۵۱۳ میلیون نفر بوده است) به دلیل همه‌گیری، به میزان قابل توجهی افزایش یابد (موسسه بین‌المللی تحقیقات برنج، ۲۰۲۰).

جمع‌بندی

شیوع کووید ۱۹ و گسترش سریع آن بسیاری از دولت‌ها و تولیدکنندگان کشاورزی را غافلگیر کرد و باعث واکنش‌های فوری سیاستی توسط اعضای سازمان تجارت جهانی شد. انتظار می‌رود بسیاری از اقدامات اولیه برای مهار کووید ۱۹ تاثیر منفی بر بخش کشاورزی داشته باشد. اما شواهد حاکی از انعطاف‌پذیری بالای بخش کشاورزی در این بحران است و این بخش نسبت به سایر بخش‌ها عملکرد تجاری بهتری را ثبت کرده است. بحران کووید ۱۹ در دو حوزه اصلی دسترسی به نهاده‌ها که یکی از عوامل اصلی آن اختلال تولید در کشورهای صادرکننده نهاده‌ها و دیگری در حوزه بازار فروش محصولات تولیدی بر کشاورزان تاثیر خواهد گذاشت. تحت شرایط تعطیلی اجباری، احتمال فروپاشی سیستم‌های محلی تامین مواد غذایی محلی وجود دارد. در واقع، ممکن است بازارهای فیزیکی تعطیل باشد و کشاورزان برای فروش محصولات خود به بازارهای جایگزین (به عنوان مثال بازاریابی دیجیتال) دسترسی نداشته باشند. اگرچه شلتوک برنج در مقایسه با سایر مواد غذایی کمتر فاسد شدنی است، اما چالش کشاورزان برای فروش به موقع شلتوک ممکن است محدودیت‌های نقدینگی آن‌ها را افزایش داده و امنیت غذایی آن‌ها را به مخاطره بیندازد. جمع‌بندی مطالعات و گزارش‌های ارایه شده در زمینه تاثیر کووید ۱۹ بر بخش کشاورزی و بخش برنج به شش نکته کلیدی زیر اشاره می‌نماید:

- ۱- بحران احتمالی برنج در سال ۲۰۲۱ به جای عرضه (که عامل اصلی در بحران سال ۲۰۰۷-۰۸ بود)، کاهش تقاضا خواهد بود.
- ۲- از منظر طولانی مدت، افزایش قیمت‌های جهانی برنج بسیار پایین‌تر از افزایش قیمت در سال ۲۰۰۸ است.
- ۳- جریان‌ات پایین دستی (خرده فروشی و مصرف) زنجیره تامین در مقایسه با مرحله تولید، اختلالات بزرگتری را تجربه خواهند نمود.

- ۴- حتی زنجیره تامین مدرن در اقتصادهای پیشرفته نیز از اختلالات کووید ۱۹ در امان نیست.
- ۵- کووید ۱۹ بر تقاضای مواد غذایی و کشاورزی تأثیر خواهد گذاشت و این تأثیر بیشتر از طریق کاهش درآمد شهروندان و عدم توان خرید محصولات کشاورزی و غذایی اتفاق خواهد افتاد تا کاهش عرضه این محصولات.
- ۶- اختلال از جانب عرضه و احتکار کالاها، فشارهای افزایشی بر قیمت‌ها وارد خواهد کرد.

پیشنهادهای

نهادهای تحقیقاتی و سیاست گذاری دست اندرکار شامل فائو و موسسه بین‌المللی تحقیقات برنج، توصیه‌های سیاستی را در کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت برای تاب آوری بخش کشاورزی در حوزه برنج پیشنهاد داده‌اند که اهم آن‌ها به شرح زیر می‌باشند:

- به سیاست گذاران توصیه می‌شود از "واسطه‌های پنهان" به ویژه کارخانه‌های برنجکوبی، به عنوان واسطه‌های مهم در هر دو زنجیره ارزش سنتی و به روز شده، حمایت مالی نمایند. در واقع، تامین مالی زنجیره ارزش برای تداوم عملیات و هماهنگی بهتر بین کارخانجات و کشاورزان، می‌تواند به رفع چالش‌ها در سطح مزرعه و کارخانجات کمک کند. دولت‌ها باید دسترسی به منابع مالی از طریق کاهش پروتکل‌های اجرایی پرداخت وام را تسهیل کنند تا پیچیدگی فرآیندها در زمان بیماری همه‌گیر کاهش یابد. با افزایش بیکاری جزئی و کاهش قدرت خرید کلی، تعامل مداوم با کارخانجات برنج برای حفظ حاشیه بازاریابی در سطح قابل قبول برای جلوگیری از افزایش قیمت برنج محلی ضروری است. بسیاری از کشورهای آفریقایی غربی اجازه تردد آزادانه (شلتوک و برنج آسیاب شده) را صادر کرده‌اند. حفظ این سیاست‌ها و پایش آن‌ها مورد تأکید و توصیه است. تعطیلی اجباری کارخانجات برنج می‌بایست از دستور کار دولت‌ها حذف شود و به جای آن به اقدامات بهداشتی سختگیرانه توجه شود. دولت‌ها می‌توانند برنج‌های تولید شده محلی را خریداری نمایند و در برنامه‌های توزیع عمومی و سایر برنامه‌های حمایتی مورد استفاده قرار بدهند. تسهیل شرایط پرداخت قبوض حامل‌های انرژی برای تاسیسات مرتبط به برنج نیز از جمله توصیه‌ها می‌باشد. با ایجاد اختلال در بازار نهاده‌های واسطه‌ای، دولت‌ها باید تولید محلی کودها را سازماندهی کرده و به نهاده‌های اصلی از جمله بذرهای با کیفیت، کودها و سموم دفع آفات یارانه پرداخت کرده و جبران خسارت کشاورزان را در دستور کار قرار بدهند.

- به دولت‌ها پیشنهاد می‌شود محیطی را برای حمایت از سرمایه گذاری مستقیم داخلی و خارجی در زمینه ارتقا زنجیره ارزش برنج فراهم کنند. باید از سرمایه گذاری مستقیم دولتی خودداری شود. دولت‌ها می‌توانند خطوط اعتباری ویژه‌ای را برای سرمایه گذاران در زمینه نوسازی زیرساخت‌های مرتبط مانند انبارها، یا جاده‌های اطراف کارخانه‌ها تدارک نمایند. به دولت‌ها پیشنهاد می‌شود چارچوبی نظارتی برای کشاورزی قراردادی تهیه کنند زیرا این امر می‌تواند خرید مطمئن از کشاورزان را تسهیل نماید، به کاهش تعداد واسطه‌ها منجر شود و کاهش اتکا به بازارهای غیر رسمی را به دنبال داشته باشد.

- حمایت از توسعه و تحقیق و زنجیره ارزش برنج در موضوعات زیر می‌بایست در دستور کار قرار بگیرد:

- توسعه تولید بیواتانول مقرون به صرفه از کاه برنج برای کاهش هزینه‌های انرژی کارخانه‌های برنج
- دیجیتالی سازی و اتوماسیون زنجیره‌های ارزش برنج
- ایمنی مواد غذایی
- افزایش کیفیت رژیم‌های غذایی مبتنی برنج (به عنوان مثال، از طریق متنوع‌سازی) و بهبود محتوای مواد مغذی و ترکیب برنج با هدف افزایش سلامت جمعیت و بهبود انعطاف‌پذیری آن‌ها در برابر بیماری‌هایی مانند کووید ۱۹.

فهرست منابع

- فائو. ۱۳۹۹. تاثیر کووید ۱۹ بر مواد غذایی و کشاورزی در آسیا و اقیانوسیه و اقدامات فائو. ترجمه: فاطمه پاسبان و فاطمه عسکری بزیه. موسسه پژوهش های برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران.
- Aminou, A. Guillaume, S. Patricio Mendez, D.V. Matty, D. 2020. Policy options for mitigating impacts of COVID-19 on domestic rice value chains and food security in West Africa. *Global Food Security* 26, www.elsevier.com/locate/gfs.
- FAO. 2020., why export restrictions should not be a response to COVID-19: Learning lessons from experience with rice in Asia and the Pacific, <http://www.fao.org/policy-support/tools-and-publications/resources-details/en/c/1287457/>.
- FAO. IFAD. UNICEF. WFP & WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets, <https://doi.org/10.4060/ca9692en>.
- FAO & WFP. 2020. FAO-WFP early warning analysis of acute food insecurity hotspots. July 2020. Rome, FAO & WFP, <http://www.fao.org/documents/card/en/c/cb0258en>.
- Ghebreyesus, T.A. 2020. WHO on Coronavirus Pandemic: "The Worst Is Yet to Come" [video]. [Cited 31 August 2020]. https://www.youtube.com/watch?v=l-lx6ZYQ_vg.
- Guillaume, S. Matty, D. Aminou, A. Frédéric, L. Patricio Mendez, D.V. 2020. the state of rice value chain upgrading in West Africa, *Global Food Security* 25, www.elsevier.com/locate/gfs.
- HLPE. 2020. Impacts of COVID-19 on food security and nutrition: developing effective policy responses to address the hunger and malnutrition pandemic. Rome. <https://doi.org/10.4060/cb1000en>.
- IMF. 2020. food markets during COVID-19, <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/covid19-special-notes/en-special-series-on-covid-19-food-markets-during-covid-19.ashx?la=en>.
- IRRI. 2020. Impact of covid-19 on the rice value chain (RVC) in Asia, policy brief, <https://www.cgiar.org/news-events/news/policy-brief-impact-of-covid-19-on-the-rice-value-chain-rvc-in-asia/>.
- Khorsandi, P. 2020. WFP chief warns of 'hunger pandemic' as Global Food Crises Report launched. World Food Programme Insight, 22 April 2020, <https://insight.wfp.org/wfp-chief-warns-of-hunger-pandemic-as-global-food-crises-report-launched-3ee3edb38e47>.
- Scudellari, M. 2020. How the pandemic might play out in 2021 and beyond. *Nature*. 584: 22-25 August 5. <https://www.nature.com/articles/d41586-020-02278-5>.
- Torero, M. 2020. Prepare food systems for a long-haul fight against COVID-19, <https://www.ifpri.org/blog/prepare-food-systems-long-haul-fight-against-covid-19>.
- United Nations (UN). 2020a. The Impact of COVID-19 on Latin America and the Caribbean. Policy Brief. July, <https://unsdg.un.org/resources/policy-brief-impact-covid-19-latin-america-and-caribbean>.
- <https://www.worldometers.info/coronavirus/>.
- WTO. 2020. covid-19 and agriculture: a story of resilience, <http://wto.tj/en/press-centr/news/631/>.